SIAŬBIT THE SOWER

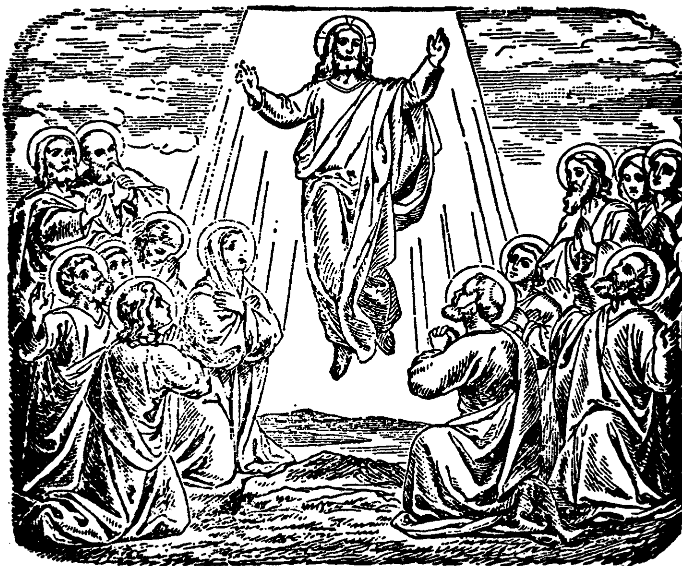
Vialika-Litoŭski (Biełaruski) dvumiesiačnik

The Great-Litvanian (Whiteruthenian) bimonthly

Authorized as Second Class Mail, Post Office Department, New York, U.S.A.

Časapis Katalicka-Hramadzki

1972 Maj — Červień №85 (h. 15) May — June 1972

O Jezusie, Ty naš Panie,
Serca našaha kachańnie!
Da ruk, da noh Tvaich paŭšy,
Žalejem za hrachi našy.

Ślozy našy vylevajem,
Ščyrym sercam pryrakajem:
Pakul budziem ź ludźmi žyci,
Nia budziem Boha hrašyci.

Piarad pavarotam da Ajca

"Ajciec prybližajecca maja časina usłavić Tvajho Syna." (Evang.)

1. Zakančyvaje Chrystus Svajo žyćcio na ziamli. "Ja Ciabie usłaviŭ na ziamli, vykonvaŭ toje, što mnie paručyŭ, a ciapier usłaŭ mianie Ty, Aciec, u Siabie samoha toju chvałoju, jakuju piarviej mieŭ u Ciabie, kali paŭstaŭ śviet. (Evang.) Jezus vykanaŭ usio, što było da zbavieńnia ludzkaści patrebnaje. Ucialiŭsia, ciarpieŭ, byŭ ukryžavany, z umieršych paŭstaŭ. Varočajecca da Ajca, kab zasieści pravaruč Ajca u słavie vykanańnia paručanaje Jamu spravy zadavaleńnia spraviadlivaści Božaj i zbaŭleńnia ludzkaści z jarma złoha ducha.

Jezus idzie adčynić nam nieba, pryhatavać nam miescy u Niebie, być Pasrednikam miž Boham, a čałaviekam, dy sudzić u apošnim dniu žyvych i pamieršych.

2. "Ajciec, nadyšła Maja časina." (Jan. 17, 1).

"Misiju vybavieńnia ludzkaści Jezus vykanaŭ. Nakanadniu Uniebaušeścia prosić Svajho Niabiesnaha Ajca, kab dazvoliŭ viarnucca da Jaho, jak Boh-Čałaviek, katory praz svaju muku i kryžovuju śmierć dy, chvały hodnaje z Umieršych Paŭstańnie, usłaviŭ Svajho Ajca, i byŭ usłaŭleny u niabiosach i na ziamli i kab mieŭ uładu nad kažnym čałaviekam i kab usich, katorych Jamu daŭ abdaryŭ viečnym žyćciom.

Žyŭ Chrystus na ziamli u skrajniaj biadacie, upakareńniu, praśledavańni, cierpiačy dabraachvotna, zaŭsiody paddany Božaj voli. "Vyniščyŭ samoha Siabie, staŭšysia pasłušnym až da śmierci, a śmierć była kryžovaja" (Fil. 2, 6). Ciapier pryšła časina Jaho pavarotu da Ajca, časina nadharody, usłaŭleńnia. Radaść Boha-Čałavieka, što varočajecca paśla vykanańnia tak ciažkoj misii, da Niebiesnaho Ajca, zajmaje miesca pravaruč Jaho staniecca uznanym Uładarom nieba i ziamli, bo usie, katorych vybaviŭ, paznajuć praŭdzivaha Ajca i Taho, kaťoraha pasyłaŭ Jezusa Chrystusa i buduć mieć viečnaje žyćcio.

Usłaŭ Ajciec Svajho Syna u śviatoj Ekklezii, Jaho Mistyčnym Ciele, katory biezustanna jość śviedkaj spravy zadavaleńnia i vybaŭleńnia ludzkaści praz Chrystusa. Vysłaŭleny Božy Zbaviciel praz šmatlikich Svaich śviatych, katoryja ciapier śviedkami Chrysťovaj chvały u niebie i na ziamli. Vysłaŭleny jość Chrystus praz usich žyvych viernych chryścijanaŭ, katoryja biazustanna Niabiesnamu Ajcu praz Crystusa z łaski Śviatoha Ducha, akazyvajuć pašanu Bohu i praz svajo śviatablivaje žyć-

cio dajuć paśviedčańnie ab Ajcu, katory Jaho pasłaŭ, kab usich abdaryŭ viečnym žyćciom. "Ja za imi prašu, nie prašu za śvietam, ale za tymi, katorych Mnie daŭ, bo jany Tvaje. I usio Majo Tvaim jość, a Tvajo Maim; u ich staŭsia usłaŭlenym."

My Chrystusavyja, časciny Jahonaha Mistyčnaha Cieła. Jon jość našaj Hałavoj. Idučy da Niabiesnaha Ajca, Chrystus maliŭsia za nas, kab my, jak Božyja dzieci, braty, siostry Jahonyja, mieli udzieł u niabiesnaj chvale. "Ja za imi prašu, katorych mnie daŭ."

My vierym u Jaho Božaje pasłanstvo, u Jahonaje Evangielle viečnaha žyćcia, u jahonuju prysutnaść u Praśviaciejšym Sakramencie, u katorym utajeny jość našaj achviaraj śv. Imšy, Niabiesnamu Ajcu i pažyvam našaj dušy, kab my mieli viečnaje žyćcio. Naśladujma Chrystusa, Abjednajmosia u Jahonaj niaźmiernaj miłaści, kab uśviečanyja u Im, mahli ažydać našaj hadziny, kali pojdziem da Ajca, kab ź Im u Chrystusie i Śviatym Duchu byli usłaŭlenyja na vieki.

"Nichaj hetyja achviary, prosim Ciabie, Panie, skrušać akovy niepravotaŭ našych i vykłapačuć nam daroŭ Tvajho miłaserdzia." (Sekreta)

X.T.R.

NA DZIEŃ MATKI

Žadaju usim Matkam dobraha zdaroŭja i zhodnaha i miłaha pažyćcia u suženstvi.

MATCY

Ty haduj synka, matula,
U pałonki spavivaj,
Kałyšy, piej luli - luli,
Piej pacichu baju - baj.

Nad kałyskaj ź bieham nočak
Pieśni rodnaj nie žalej,
Kab, jak vyraście synočak,
Viernym viečna jon byŭ jej.

Jak navučycca chadzić,
Matki movu razumieć,
Ty vučy jaho lubici,
Usio svajo ŭ pašanie mieć.

Baj jamu daŭniejšy kazki
Ab baćkoch svajoj ziamli
Jak žyli biaz čužoj łaski,
Jak słuhami nia byli.

Jak na vieča schod zzyvali
I tvaryli svoj zakon,
Jak žyli dy panavali,
Poki ŭpali u pałon.

Jak-ža ŭ rozum ubiarecca
Tvoj synok, jak mak u ćviet,
Dužym stanie što zdajecca,
Paviarnuŭ-by cely śviet, —

Vypraŭlaj jaho u ludzi,
Na darohu błasłavi,
Razam z kryžam daj na hrudzi
Rodnaj vuzielčyk ziamli:

Kab nia daŭsia ŭ kryŭdu ździekam
Nie zabyŭ svaich staron,
Kab viarnuŭsia čałaviekam
K rodnaj Baćkaŭščynie jon.

Dy uziaŭsia ščyra, miła
Siejać ščaście, hnać biadu,
Staŭ advažna słovam, siłaj
Za svoj kraj i hramadu.

Heta ŭsio upai dziciaci
Z małakom svaich hrudziej,
Bo inačaj pojdzieš, maci,
Žabravać chleb u ludziej.

Janka Kupała

ŠTO KAŽA *Matkam Eva*

Suśvietu los zaležyć ad ciabie,
Ty Maci darahaja: Sam Boh
Cieraz pryrodu matki daŭ tabie
Vialiki dar žyćcio tvaryć z noh.

Da hałavy, vačej, vušej, plačej
Dy orhanaŭ usich u ciele!
Ad cieła da kryvi dy usich čaściej...
Zapačynaješ ty ich umieła.

Va ŭłońnie tvaim čystym matčynym
I nosiš ich u sabie i kormiš
Svajeju kroŭju, ciełam usim svaim,
Choć hetak ty siabie mo' moryš...

Adnak dušu dy nieśmiarotnuju,
Jakaja tam ažyciaŭlaješ
Istotku novuju i kvołuju
I Božuju moc vyjaŭlaješ.

Ŭžo va ułońni matki ty stvaryć
Nijak nia možeš, bo duch heta
Usiak z ruk Božych, što budzie žyć
Navieki, uviečnaść bo adziety!

Mahutny Boh stvaryŭ na Svoj Abraz
Dušu i podycham usiak Božym
Złučyŭ jaje istotna ź ciełam uraz,
Kab ź im była asobaj z viečnym,

Prahnieńniem łučnaści z Tvarcom svaim,
Bož Boh stvaryŭ ludzkuju isnaść
Dla słavy Božaje sa ščaściem usim
Samoha čałavieka ŭ viečnaść!

Para prychodzić, maci, dla ciabie
Radzić dzicia... Na śviet ty rodziš
Žyvy šedeŭr —pryroda i Boh tabie
Dali jaho! I boli znosiš.

Strašenny, časam śmiarotnyja,
Kali cieraz prachod šmat vuzki
Diciatka mknie iz ciemry ŭ śvietlyja
Žyćcia charomyna ŭsłužki...

Radziŭšy novaje žyćcio na śviet,
Ty vielmi rada, dobra maci!
Uraz zabyvaješ bolaŭ, mukaŭ šmat
I chočacca žyć u śviecie!

Žyvi, ty, darahaja, dy pracuj
Ź luboŭju ščyraj u tvaim sercy!
Z luboŭju ty synočka, ŭściaž haduj!

Nie daj jaho u ruki śmierci!

Na žertvu dy kryvavu małochu,
Kali synočak tvoj dasiahnie
LET JUNACTVA! Voźmie chaj
płuh — sachu
Synočak tvoj arać sučasna
Z narodam mirnym tuju calinu
Jakoj jašče ruka kultury
Nie kranuła, dzie poŭna pałynu
Jašče, biaz Praŭd śviatych struk-
tury!

(*Budzie dalej*)

Nieabvieržanyja fakty

(Padanyja prafesaram BSSR L. Abacadarskim)

Vialikaje Kniaźstvo Litoŭskaje paŭstała na terytory ułasnaje Litvy. (pieršaja stalica Navahradak J. Ch.) Nazoŭ Biełarus - Biełarusy, pajaviŭsia u druhoj pałavinie XVII stahodździa, kali maskoŭskija uładary prysvoili sabie tytuł: "Vialikaj, Małoj i Biełaj Rusi samodzieržaviec." Vialikija Kniazi Litoŭskija mieli tytuł: "Z Božaj Laski, Vialiki, Kniaź Litoŭski, žamojcki, a tak-ža ziemlaŭ Ruskich Haspadar i Naślednik." Ministram skarbu byŭ Žyd Abraam Rabčynski. Ziamlaułaśnikaŭ nazyvali "pany", katoryja zabaviazany byli davać Vialikamu Kniaziu, častku svaich prybytkaŭ. Dziržaŭnyja dakumanty byli pisanyja u movi litoŭskaj, łacinskaj i, zredka, niamieckaj. (Nikoli u žamojckaj J. Ch.). U Maskovii (Ciapier zvanych Biełarusaŭ) nazyvali Litoŭcami u XV, XVI i XVII stahodździach. PRYKŁADY: U 1628h "Pryjechali vo Bransk na hościnny dvor iz Litvy iz Mohilova, litoŭskije, torhovyje ludzi: Micka Emiljanaŭ da Timoska Fedaraŭ. Trapiecki vajevoda, u 1636 h. pisaŭ u Moskvu: "Fevrala v 15-ty dzień, pryjechali v Toropiec inoziemcy, litoŭskija torhovyja ludzi: Niefedzko Michajłov z tovaryščy dla torha." U 1639 h. pryjechali k Moskvie litoŭskije kupcy mohilovcy: Andruška Nikifaraŭ, da Ivaška Kuzmin, da Filonka Ivanaŭ. Na Moskvie u rasprosie Vaśka skazał: "Ja rodam litvin iz Smieskovo (Ašmianskaha — L. A.) pavietu. U majontku Lušniava (Niedaloka ad Baranavič) siamja karystałasia vałokaju ziamli (vałoka mieła 18 dziesiacin J.Ch) Siamja davała zhodna invantara, jaki bačyŭ prafesar: 285 kl. žyta i 202 kl. aŭsa, a pracavać na pana letam 8 dzion na tydzień, a zimoju 4 dni. Pany prytrymlivalisia pryncypu. Praźmierna nie pavialičyvać sialanaŭ praduktova abroku. Kancler Litoŭski Leŭ Sapieha u 1588 h. vydaŭ Trejci Litoŭski Statut, zhodna katoraha za zabojstva sielanina panu pahražała kara śmierci.

Maskali Trejci Litoŭski Statut pryniali za uzor. U 1649 h. vydali u Maskvie pad nazovam "Sabornaje

Układzienije". U Rasiei bez nakazana vykidali z dziećmi z chataŭ, a zabojstva nie karali śmierciaju.

Ad 1390 h. miesty Vialikaha Kniastva Litoŭskaha, atrymlivali Magdeburskaje prava, zhodna takoha prava, usie miastovyja spravy naležali da vybranaje haradzkoje (miastovaje) rady, na čale z vojtam i dvama burmistrami, katorych vybirali radnyje, zvanyja rajcami. Byli i miastovyja sudy. Sudzi nazyvalisia łaŭnikami, pažyćciova vybiranymi miščanami. Staršynami sudoŭ byli vojty. Miastovym sudom padlahali usie haradzkija i kryminalnyja spravy. Na utrymańnie rady, sudoŭ i uparadkavańnia miesta, pabirali dachody ad młynoŭ, voskabojniaŭ, łaźniaŭ i druhich padobnych krynicaŭ.

Vyšejšyja Litoŭskija pravasłaŭnyja jerarchi, nie žadali padparadkoŭvacca Maskoŭskim Patryjarcham. U Bieraści u 1596 h. atrymali nacyjanalna - relihijny režym — unija. Metaju unii było parvać suviazi z Maskvoju. Piotr Skarha, pisaŭ da narodu: "Viedaju što da našaha adzinstva pieraškadžaje Maskva." Sialanie niekataryja supraciŭniki unii naiŭna vieryli i dobraha cara, abaronca spraviadlivaści, a kali nachodzilisia iz šlachty, suproć unii, to takija, katoryja spadziavalisia ad cara počaści i vysokija stanoviščy, Unijacki mitrapalit Antoni Sialava u tastamanci zahadaŭ 20 tysiačaŭ załatych pieradać starastam Vilenskaje sinahohi, kab jany štohodna pracenty z hetaje sumy vypłačvali Mienskamu unijackamu manastyru.

U adrožniańni ad Rasiei, ramieśniki Vialikaha Knistva Litoŭskaha, byli abjednany u cechi. Cechi ustanaŭlali kolkaści i jakaść vybaraŭ, canu na syravinu i pradažnuju canu. Litoŭskija kupcy, pradavali ramieśnickija vybary zahranicu. Hałoŭnymi pakupnikami była zachodniaja eŭrapiejskaja i Maskoŭskaja znać, katoraja žadała dobraha pa jakaści i vyrabu tavaru. Dziela hetaha ramieśniki zmušany byli udaskanalvać svaje vyraby. U XVII stahodździ litoŭskaje ramiasło dasiahnuła nadzvyčajna vysokaha uzroŭnia vybaraŭ. Maskoŭskija cary zaprašali da siabie našych i inšych specyjalistych, mastakoŭ. Hałoŭnymi majstrami byli u Rasiei pry budovi: Aružnaje, Załatoje, Siarebranaje pałaty, byli Litoŭskija budaŭničyja. Suśvietnaje słavy pamiatniki architaktury mastactva, jak Kołomianski dvarec cara Alaksieja, Voskrasienski chram Nova - Jerusalimskaha manastyra, Krucicki Cieramok, u Maskvie Ikonastasa u Nova - Dzievičym monastyry i bieźlič druhoha — usio heta tvorčaść Litoŭskich architektaŭ, technikaŭ i majstraŭ.

Litoŭcy nia byli adarvany ad zachodnia eŭrapiejskaje kultury. Na dziejnaść Franciška Skaryny, eŭrapiejskaja kultura akazała upłyŭ, ale dasiahnieńnia Skaryny, zachodniaeŭropiejskim drukarom była uzoram. Vialikuju adyhrali rolu litoŭskija knihadrukary: Piotr Mścisła-

viec i Ivan Fiodaraŭ, katoryja mieli suviaź z Symonam Budnym. Piotr Mścisłaviec arhanizavaŭ drukarniu u Vilni, katoraja paśla była bratoŭ Mamoničaŭ i vydavała kniazi da raspaŭsiudžańnia u Rasiei. Mahiloŭskija kupcy pryvozili knižki bolš jak pa 500 ekzemplaraŭ u Maskvu i Tułu. Maskoŭski drukarski dvor kuplaŭ ad mahiloŭcaŭ nia tolki šryfty ale i matrycy. Pa hramatycy Malicija Smatryckaha, vučyŭsia Łamanosaŭ, nazyvajučy hramatyku "Vratami učenaści". Na Zaprosiny maskaloŭ, Ličviny byli technikami raźby na drevu, vyrabu kaflaŭ. Ličviny byli u Maskvie akciorami, dekaratarami, rekvizitarami pieršaha u Rasiei prydvornaha teatru, a tak-sama byli i pierakładčykami, drukarami, nastaŭnikami, śpievakami i kampazytarami. Viciebski arużejnik, Łuka Žuryn, udaskanaliŭ rasiejskuju ahniastrelnuju zbroju.

Paśla dałučeńnia (siłkom J. Ch.) Vialikaha Kniaźstva Litoŭskaha da Rasiei, pany dalej astalisia ułaśnikami vialikich majontkaŭ, a kanfiskavanyja majontki carski urad razdavaŭ ruskim dvaranam.

Lenin adnosiŭ litoŭskija huberni, asabliva Mienskuju, Harodzienskuju i Vilenskuju, da takich huberniaŭ Rasiei, u jakich kapitalizm sielanskaje haspadarki, raźvivaŭsia najbolš chutka.

Biassprečna, što katalicki Zachad akazaŭ upłyŭ na Litoŭskuju kulturu i hety upłyŭ byŭ vyznačalny.

Dziela taho, što Vialikija Kniazi Litoŭskija mieli tytuł: "Vialiki Kniaź Litoŭski, Žamojcki i ziemlaŭ Rusi", (a nie Kniaź Biełaruski J. Ch.). Sam prafesar L. Abecadarski padaŭ, što ludzi hetaha kniastva nazyvali siabie Litoŭcami i rasiejcy tak ich nazyvali i u hazecie "Novaje Ruskaje Słovo" z 23 Studzenia 1971 h. u artykuli: "Jubilej sielanskaho baciuški, nadrukavana, što Maskali i Ukraincy Biełarusaŭ nazyvali Litoŭcy, a akramia uspomnienaha, prafesar L. Abiecadarski sam uspaminaje, što nazoŭ Biełaja Ruś, u druhoj pałavine XVII stahodździa, maskoŭskije samodzierzcy dadali da svaich tytułaŭ (Padobna, na što Litoŭski Vialiki Kniaź zapratastavaŭ. J. Ch.). Značyć vyvad zusim prosty: Naš nazoŭ pavinien być L I T V A, a nie Biełaruś.

Usio pierapisana z knižki "U Śviatle nieabvieržanych faktaŭ prafesara L. Abiecadarskaha. Vydana — Miensk 1969 h.

J. Charnecki

Janka Kupała

DZIE VY?

Dzie vy, chłopcy niepakornyja,
Dzie vy ź pieśniaj udałoju,
Jak na pole, na prastrnaje
Vy chadzili hramadoju?

Z knižki, katoruju nichto nia choča vydać

Pad takim zahałoŭkam u polskim tydniaviku "Viadomości", 2-ha Studzienia 1972 h. Londan, źmieščany vialiki artykuł viadomaha dziejača Juzefa Mackievica. Častku takoha artykuła, bez kamanturaŭ padajom:

Druhi Vatykanski Sabor, heta najličniejšy ad Nicejskaha sabor 325 h. Na košty zviazanyja z hetym saboram, Vatykan zmušany byŭ pradać u U.S.A. załata, na čatery z pałavinaju miljonaŭ dalaraŭ. Padajuć što usie košty vyniaśli kala 30 miljonaŭ.

U krakaŭskim Tygodniku Powšechnym padana što u ramach antykamunistyčnych paviljonaŭ praznačanych Kaściołu "Maŭčania", vystava nie pasłužyć da papravy adnosinaŭ pamiž kaściołam i socyjalistyčnych dziaržavaŭ. 15 ukrainskich biskupaŭ katalikoŭ, katalikoŭ uschodniaha abradu, pryhatavali abšyrny memaryjał, a praśledavani ichnaha kaścioła i taksama ab losi arcybiskupa mitrapality Jazepa Slipyja, katory jašče 17 hadoŭ jošć mučany u savieckich viaźnicach i laherach. Memarjał taki, adnak nie trafiŭ na stoł abradaŭ saboru, kab nie psavać "bratnich" razmovaŭ z savietami. Kab hetym volny śviet niedaviedaŭsia, kab prypadkova heta nie trapiła u ruki supracoŭnik hazety "Saturday Re viev".

Maskva pastanaviła što arcybiskup mitrapalit Josif Slipyj, budzie zvolniany, jeśli ab im i jahonych mukach 17 hadoŭ u savickich viaźnicach i laheroch, ničoha niabuzia vyjaŭlana, bo vyjaŭleńnie budzia słužyć antykamunistyčnaj prapahandzi. Canu, za jakuju Maskva zhodzicca zvolnić arcybiskupa mitrapalita vioŭ msgr. Vilebrans, spierša u Maskvie, a zakončyli u apartmantach kardynała Bea z absarvataram savieckim Vitaliam Borovoj. Usio adbyvałasia nadzvyčajna tajna.

Arcybiskup mitrapalit J. Slipyj 71 hadoovy, byŭ nadta zmučany i padupaŭ na zdaroŭi pa 17 hadovych mukach u savieckich viaźnicach i laherach, mieŭ admarožanyja nohi. Apošni čas znajchodziŭsia u lahery 385-10 kala Temniazoŭska u Mordvinskaj Aŭtanomnaj savieckaj raspublicy. Zvolnienaha z laheru, pryviaźli 28 studzienia 1963 hodu da Maskvy i pamiaścili pad nadzoram u hateli. U sybotu 2 lutaha 1963 h. prybyŭ da Maskvy msgr. Villebrans i toj za Vitalij Borovoj. Vysłannik Vatykanu, pryvioz arcybiskupu mitrapalitu ad Papy załaty kryž z cytatami słoŭ Tabjaša na ščaślivuju darohu padaroža. Vyjechali z Maskvy 4 lutaha 1963 h. ciahnikom z sypialnymi vahonami, bo padobna zdaroŭje arcybiskupa Slipyja nie dazvalała na užyćcio samalotu. Usio adbyvałasia vielmi tajna. Jechali praz Varšavu, Prahu i Vienu. Byŭ razpaznany u padarožy a tym bolš,

kab nie zaŭvažyli karaspadenty hazetaŭ i nie prabavali rabić vyviadaŭ u doŭhahadovaha viaźnia savieckich laheraŭ i kab nia było sensacijaŭ u hazetach volnaha śvietu, što byłob vykarystana dla antykamunistčnaje prapahandy.

U Italii, ciahnik zatrymali nočaju u miscovaści Orte, niekalki stancyjaŭ niedajaždžajučy da Rymu. Zhodna atrymanych instrukcyjaŭ, treba było unikać vysiadania na Stazionie Termini u Rymie.

Tajna była zachavana bez zakidaŭ. Pad apošniuju noč, da Orte prybyŭ msgr. Loris Capoville, asabisty sakratar Papy Jana XXIII. Dziejałasia heta a poŭnačy 9 lutaha. Padarožniki, nikim niezaŭvažany, usielisia da aŭta msgr. Capoville i pajechali u Grottaferrata da apactva uschodniaha abradu. Na druhi dzień a hadzinie 5 pa paŭdni, prybyli tudy, papskim aŭtam: sakratar stanu kardynał Cicognani i sakratar kanhrahacyi, kardynał Testa. A hadzinie 18 arcybiskup Mitrapalit Slipyj staŭ pierad Papam Janam XXIII.

Pryvitańnie adbyłosia nadzvyčajna urušanaje. Papa Jan XXIII, majučy pierad saboju takoha mučanika za vieru, nieŭstrymaŭsia ad ślozaŭ.

Mučanik Arcybiskup Mitrapalit Jazep S L I P Y J, atrymaŭ specyjalny apartmant u Vatykanie,kala prytułku śv. Marty na pieršym paviercHu. Dastacca adnak da jahonaha pamieškańnia, možna tolki pry pomačy vindy z skamplikovanych manipulacyj. Pamiškańnie takoja paka nie pakidaje. Niama peŭnaści ci z ułasnaje voli ci pad dziejańniem peŭnych suhesty, pieršuju aficyjalnuju vizitu Arcybiskup złažyŭ da ambasady savieckaje u Krinale, zaraz za hetym pryniaćcie naharody supakoju "Balzana", pryniaćcie Adzubieja z žonkaju Radaju (Ziać i dačka Chruščova) i inšych važnych i mienš važnych zdareńniaŭ i asobaŭ.

Z polskaje movy pierakłaŭ

J.Ihnaščyk

Katalickija śviatary imknucca da źmienaŭ

Praz Krajovuju Kanfarencyju Katalckich Episkapaŭ u U.S.A. praviedziena ankieta. Jana vykazała, što na 5 śviataroŭ, troch uvažajuć, što prypisy, adnosna biazženstva śviataroŭ, buduć u praciahu 10-ci hadoŭ źmienieny. Charakterna, vyskazvajučysia śviatary, kazali: "My nie śpiašajemsia da žanimstva.; Padčorkivali, kali cielibat budzie źniesiany, jany nie sabirajucca žanicca, bo siamiejnaje zaniaćcie abciažyvałab dušpastyrskuju pracu. Adnak damahajucca dabravolnaha cielibatu. Kab kožny śviatar mieŭ mahčymaść vybrać, bo tady budzie padnosić jahonuju hodnaść. Ślapy nakaz bolšaści niepada-

bajecca. — Krytyčna adneślisia śviatary u USA da encykliki Papy Paŭlusa VI "Humanae Vitea", vydanaj u 1968 hodzie. Kali vyskazyvalisia ab asudžańni štučnych srodkaŭ suproć ciažarnaści. Encyklika nie prysporyła Śviatomu Ajcu pryjacielaŭ u bolšaści śviataroŭ.

Pobač ankiety byli pravodžanyja studyi socyjalogičnyja i psychalogičnyja pasiarod śviataroŭ U.S.A. Socyjalogi nie najšli nijakaha dovadu na toje, što stan duchoŭny załamyvajecca, abo jošč u stanie blizkaha załamańnia. Vočavidna jošč niejkija pavažnyja prablemy, katoryja najchodziacca pasiarod śviataroŭ, jak damahańnie bolšaj svabody u vykonyvańniu abaviazkaŭ. Ale jany nie pahražajuć masovaj dyzercyi duchoŭnych.

Studyjum psychologičnaje ujaŭniła, što amerykanskija śviatary nachodziacca na paziomie siarednim. Adnak patrapilib bolej dziejničać, kab mieli bolšuju dazrełaść hramadzkuju dy religijnuju. Pad hetym uzhladam studyjum padzieliło śviataroŭ na čatyry hrupy: nia dobra raźvitych, niedaraźvitych, raźvivajuščychsia i naležna raźvitych. Treba padčarknuć, što raźvivajučych svaju dazrełaść hramadzkuju i religijnuju jošč daloka bolej, jak nie raźvitych.

Z českaje pierakłała M. Stankievičycha

Jan Amos Komensky: Informatorium školy materske

(Hadavańnie dziciaci ŭ vieku pieradškilnym)

Komensky (Comenius) byŭ biskup i viedamy ŭ śviecie ŭzhadavalnik.
(1592 — 1670)

(Praciah)

Raździeł 10

Jak zaviaści pabožnaść. Valej bież dziaciej pamierci, jak mieć niepabožnyja dzieci. Chaj dziacio budzie pabožnaj, bo nakš usia inšaja navuka budzie jamu tolki na škodu, tak jak nož, mieč i siakiera ŭ rukach durnoha, čym astrejšaja, tym horaj. Pry chryšcie baćki abiecajuć, što buduć ścierahčy dziacio ad lichaśći śvietu i cieła. Hetak Hanna matka Samujelava, rabiła. Možna vučyć Vojča naš, častkami. Tady možna vučyć Vieru i 10 raskazańniaŭ. Treba hladzieć, kab ničoha błahoha da ačču abo vuššu nia prychodziła, bo z pamiaci nia možna vyrvać. Chrystus kaža: "Hora tym,

što psujuć małyja." Pahanski poeta Juvenal kaža: "Kali robiš što błahoje, stydajsia małych a biaźletki tvaje, vojča, chaj buduć uździeržam tabie zaŭsiody.

Raździeł 11

Bolej jak šeść hod nia varta dziacio doma dziaržać. Tady jak pieranosim dzieraŭca u lepšuju ziamlu, tak i dziacio pierachodzie ź pieradškolla da škoły.

Raździeł 12

Jak baćki majuć hatavać dziacio da škoły. Nia strašyć, dziacio maje ciešycca iz škoły tak, jak iz kirmašu, bo budzie chadzić da škoły ź inšymi dziećmi, budzie razam iź imi vučycca i hulać. Dobra da škoły chadzić i vučycca. Z takich ludzioŭ byvajuć dachtary, uradniki i h.d. Valej chadzić da škoły, čymsia paśvić husi abo śvini. Treba pryvučać lubaści da vučycielaŭ. Chvalić ich što jany mudryja, ale da dziaciej łaskavyja, a karajuć tolki błahich, što nia słuchajuć. Treba za dzieci malicca, Hanna svajho Samujela z malitvaj addała Ielu, David tak addavaŭ Salamona praroku Natanu.

* * * * * *

Niaščaście ŭ adnym žanimstvie

(Praciah)

"Nie, darahaja, ni za što na śviecie nie pajedzim my tudy!"
Nastała ŭ chaci niejka cišynia złaviesnaja...
Ni žonka ni śviakroŭ da muža — ziacia nie havorać ani jak...
Jon skaža słova, a jany maŭčać, jakby ściana niemaja...
Muž małady — pryhniecien i razdušan, by čarviak!
Idzie, minaje čas... Śviakroŭ-ža astajecca ŭ dački.
Choć užo daŭno joj tre było pakinuć ich,
Bo praz jaje ŭ chaci ŭsie paradki i paradački
Źmianiliś: ciažka žyć užo stała dla ŭsich!
Ale ŭrešcie ich jana pakinuła:
Pajechała k siabie ŭ kraj daloki ad dački!
Dačka-ž pryunyła, zasmuciłaś, horka płakała...
I dobry muž nia moh dać joj radački!
Adnojčy idzie z raboty, ad trudoŭ da siam'i,
I bačyć, chata ŭsia pusta... Hladzić i vidzić na
Zapisačku... Biare, čytaje... sa ślazami! Stale
Ciakuć pa tvary, byccam doždžyk pa skale...

"Daviedaješsia skora, chto tut vinavat... Pojdziem na sud!
I muž nia moh ničoha tut paniać u hałavie zakružyłasia...
Prysieŭ na kresła... u čym sprava tut...
Nie, ja nie vinavat! Tvaja tut maci va ŭsim pravinіłasia!
I voś paviestka: "Ty na sud źjaŭlajsia ŭ taki to dzień!
Źjaŭlajecca... Tam bačyć žonku iz synočkam na rukach.
I advakat z joju... što-ž takoje? Zjava? Jejny cień!
Nie! Pierad im jaho dzicia i žonka na vačoch!
I zaraz advakat ustaje, kab spravu raspačać...
Čytaje hromka jon, kab čuli ŭsie abvinavačańnie akt:
"Jon, muž moj baćka voś majho dziciaci žadać
Dabra nia choča nam i nadakučyŭ užo tak,
Što ja, jaho voś žonka, zmušana šukać ratunku cieraz sud,
Inakš bajusia za žyćcio majo i voś synočka našaho!
Niachaj suddździa rassudzić hetu važnu spravu tut
Ŭ suviazi z maim žyćciom — byćciom jak i synočka miłaho..."
Adam, muž česny, dobry ŭraz piarečyć hetamu ŭsiamu:
"Nijak nie praŭda, što ja hetak pastupaju: šmat ja lublu
I žonku i dzicia majo! Nichaj nia vieryć hetamu,
Chto vieryć tut nia choča! Usio zrablu.
Jak i dahetul ja rabiŭ, kab dobra nam usim u lubvi žyłoś...
Niachaj da chaty žonka z dzicianiom idzie,
Biaz bojaźni viartajecca. Krynicu, skul zło ŭziałoś
Začynim dy prymkniom! Źniknie zło, chaj prapadzie!"
A žonka voś nie zachacieła pajšci da zhody śviatoj!
I adnak, naniaty praz jaje, stajaŭ niaŭchilna za jaje!

Sudździa-ž da konkluzii pryjšoŭ urešcie voś takoj:
"Pakul što žyć vy budziecie nie razam, byccam
nie svaje!
Dzicia-ž pry matcy astaniecca, hetaki bo ŭ nas
zakon!
A muž i baćka stolki to na miesiac im płacić
Na ich utrymańnie budzie akuratna biez zamien...
Adnak chaj zhoda i luboŭ znoŭ zmoža ich złučyć!"
Dy voś jašče adzin zahad: "Nia śmiej, ty maci,
syna ŭziać
I vyvieści jaho dzie niebudź zahranicu, ci nat u
druhi naš štat!
Inakš zakon ciabie za heta budzie šmat karać!"
Naviedvać syna-ž baćka moža mnohakrat!"
I razłučyliś... žonka ŭžo sama
I voś ciapier naviedvaje tam jon
Synočka miłaho svajho, u budučynie pasła
Chrystovaho pamiž ludźmi, a sam z luboŭju by
ahoń,
Kab hrešny puty ŭsich ich źniščyć, raspalić datła...
A maci niłaskava ŭściaž adnosicca k jamu,
K dziciaci baćku! U abdymy ŭziać jaho i patry-
mać nikoli nie daje!
Tamu i vielič hora, smutku, boleści jamu ajcu!
I kab da ich jon nia prychodziŭ žonka nastaje...
Jana tut kaža tak jamu:
"U maim synočku jość mała što tvajho!
Čamu ty lezieš usio k jamu? Skažy, čamu?"
"Tamu, što baćka ja jaho!"
Pryjšoŭ Adam adnojčy znoŭ naviedać budučaho
pała
Chrystovaho ŭ Carkvie Śviatoj, a tut jaho niama.
Niama i maci!.. Dzie-ž ź im jana pajšła?
Druhi i trejci raz prychodzić... a siam'ja
Jahona šče-ž nie tam... I na kvateru ich
Idzie jon, z sumam u sercy, u dušy, šče raz...
Pytajecca, ci chto nie bačyŭ časam ich...
"Nia viedajem ničoha moviać usie jamu ŭ adkaz!"
Šukaje dalš... pytajecca! Adnak daremna ŭsio...
Najmaje detektyva — syščyka, jaki praz dzień,
ci dva
Daviedaŭsia, dzie jana: U Londanie ŭžo!

Z synočkam sa svaim chavajecca by ŭ ciemry
şava!
Lacić Adam u Londan... Cieraz noč jon tam!
Najmaje syščyka... I advakata dobraho.
Znajšli jaje z malutkim miłym... Adam-ža sam,
Iz advakatam, sud naładziŭ u sudździ anhlijskaho...
I sprava padrabiazna razhledzili ŭsin —
Ad samaha pačatku da samoha kanca...
I žonka tut dała prysiahu na sudzie svaju,
Što praŭda jošć jaje, by maładaja ŭ vianca!
Siamiejku razłučyła, jak uproč pajšła...
Ciapier, biaz baćki, z synam maci ŭściaž adna...
I baćka sam adzin, biaz miłaho, jakby z Niabios
pasła,
Synočka darahoha, Bohu ŭžo jon addaŭ,
Kab staŭsia jon dy byŭ śviatym śviaščeńnikam
K zbaŭleńniu šmat ludziej siarod bahoŭ
Falšyvych usiudy dy iz zołata miaškom...
Adam piarečyŭ... Sud prysudziŭ dzicia
Adamu: moh jon brać jaho nazad u Ameryku!
A noč nastała ŭžo... Čakać tre: chaj nastanie ra-
nicu!.
I, kab jana znoŭ nie uciakła, Adam, na šparku
ruku,
Naniaŭ druhoha palicejskaha, kab chaty pilnavaŭ,
Dzie žonka - maci iz synkom darahim chavałasia...
Usiu noč la chaty jon chadziŭ dy vartavaŭ...
Na zaŭtra-ž maci z dzicianiom... nie akazałasia:
Uciakła! A jak? Mo‘ padkupiła palicejskaha...
A mo‘ i tak praz dźviery tylnyja ŭciakła...
A mo‘ nat praz vakno pakoju vartavanaho svajho
Šmyhnuła zajčykam... Synočka-ž nie pakinuła!
Pryhniecien strašna i zamučan horam i biadoj,
Viarnuŭsia naš Adam damoŭ biaz chłopčyka...
I dumaje i šmat miarkuje, dzie ciapier jošć toj,
Jakoha ŭžo pastaviŭ u śviecie jak śviaščeńnika...
Adam hłyboka vierujučy na śviecie čałaviek
I molicca jon ščyra i pościć šmatt,
Z prośbaj k Bohu, kab synočak nie prapaŭ naviek...
Kab žonka z synam darahim viarnułasia nazad!

A. Janka Tarasevič

ZBAVICIEL U FORMACYI CHRYŚCIJANSTVA

Šmatlikija kirunki sioniašniaha vychavańnia možna pryviaćci, zaležno ad pahladu na ludzkuju kulturu, da ttrosh hłaŭnych. Adny utrymlivajuć, što ludzkaja natura jość idealna dobraj i chacielib usunuć upłyŭ staršaha pakaleńnia na małodšaje. Heta krajny — indyvidualizm. Druhija ćvierdziać suproć, što natura paasobnaha čałavieka nia jość dobraj, ale dobraj jość supolnaść, katoraja tolki maje pravo da vychavać pryšłych svaich člonkaŭ. Heta jość krajny socyjalizm. Inšyja davodziać, što tolki cieła stanović ludzkuju naturu, aspračajuć isnavańnie nieśmiarotnaj dušy i aspračajuć u vychavańni usialakija mety paza ziamnyja i srodki nadpryrodnyja; heta jość krajny materjalizm.

Chryścijanskaja myśl suproćstavicca da ŭsicch vyšej padanych pedagogičnych napramkaŭ. Nia moža zhadzicca iz ćvierdžańniem, što sučasnaja ludzkaja natura jość idealna dobraj, bo hetamu piarečać daśviadčańni i navuka ab pieršarodnym hrechu. Nia moža takož pryniać pahladu, što pieršarodny hrech sapsuŭ ludzkuju naturu u jaje istocie. A utrymlivaje, što pa hrachu pieršarodnym paŭstała dyzharmonija pamiž dušoj i ciełam i što adpaviednaje vychavańnie i samavychavańnie moža tuju harmoniju pryviarnuć. Chryścijanskaja navuka adkidaje śviatapahlad materyjalistyčny, katory nie uznaje Boha, ani nieśmiarotnaj dušy. Paza ciełam ničoha nie bačyć u čałavieku, adkidajučy nadpryrodnaje praznačeńnie.

Myśl chryścijanskaja zaŭsiody varočajecca da taho, što u jej jość istotnaj, kaniečnaj i niźmiennaj — da svajho źvizu z Boham. Zbaŭca, katory padaŭ metu vychavańnia i padaŭ srodki da jaho asiahnieńnia.

Navuka katalickaja ab vychavańni padadzienaja, miž inšym u encyklicy Piusa XI "Rapresentanti in terra" (31. XII. 1929), u katoraj znachodzim jasnuju metu vychavańnia, pahlad na jahony dziejnik i pradmiet dy srodki i metady vychavaŭčyja. Praŭdy tam ukliučanyja buduć uskaźnikam u hetaj pracy, u katoraj uspomniu, što jość supolnaje pry vychavańni chryścijanskim i inšymi kirunkami, a ahraničusia tolki da taho, što jość naležna chryścijanskamu vychavańniu.

1. CHRYŚCIJANSKAJA META VYCHAVAŃNIA

Kali u kažnym ludzkim dziejańni na pieršy plan vystupaje jahonaja meta, to u ŭčynkach vychavaŭčych meta zajmaje pieršaje miejsca. Paniaćcie mety vychavańnia zaležyć ad taho ci inšaha pahladu na śviet, a u asablivaści ad pahladu na ludzkuju naturu, jakaja jość

punktam vychadu i adnym z najvažniejšych dziejnikaŭ vychavańnia... Čałaviek pierš najpierš musić viedać, kim jość, a paśla ady pojmie i zrazumieje, što pavinien rabić" (Forester).

1. *Natura indyvidualnaści čałavieka*

a) Ciemlivaść natury ludzkoj.

Pavodle navuki katalickaj, čałaviek składajecca ź cieła i nieśmiarotnaj dušy. Duša jość substancyja duchovaja, praz jakuju čałaviek žyvie, čuje i razumieje. Źjaŭlajecca jana substancyjaj cieła. U čałavieku razroźnivajem trajakaje žyćcio: raścinaje, źvieračaje i duchovaje. Padobna jak raścina, čałaviek adžyŭlajecca, uzrastaje i razmnažajecca. Jak źvieryna — maje zmysły jakimi paznaje akružajučyja pradmiety i pachilajecca da ich. Ale tolki čałaviek umysłam tvoryć ahulnyja paniaćcia, paznaje pradmiety nadzmysłovyja, a vola jahonaja skłaniajecca da duchovaha dabra, pranikajucca uzajemna i padparadkavajucca pavodle prava biołogičnaha. Prava heta zakłučajecca na tym, što žyćcio u złožanym bycie moža utrymlivacca i raźvivacca tolki tady, kali jahonyja elementy ijerachičnie padparadkujecca elementu najvyššamu. U čałavieku pravegietacyŭnyja i zmysłovyja musiać nie padlehłyja rozumu i voli. U mieru atchileńnia ad padparatkavanaści žyćcia raspačynaje razvalvacca, nastupaje u im roznahałośsie i pavolnaje asłableńnie usiaho systemu.

X. M. S.

Vydaviec-Redaktar (Publisher-Editor): Rev. Francis Cherniaŭski
Address: 164 Broadway, Fort Edward, N.Y., U.S.A., 12828
Telephone: RH 7-5117